

Найдавніша знахідка обробленого бурштину в Європі

Олена Беліченко,

кандидат геологічних наук

Віктор Мацуй,

кандидат геолого-мінералогічних наук

УДК 903.25:549.89 В статтє опи- сано изделие из обработанно- го янтаря в виде подвески, обнаруженное при изучении верхнепалеолитических поселений Среднего Приднєпровья.

The item made of processed amber in the shape of a pendant found while investigating the upper-paleolithic settlements of the Middle Trans Dnieper Region is described in this article.

Бурштин та вироби з нього знайомі людям з епохи верхнього палеоліту. В Археологічному музеї Національного науково-природничого музею НАН України зберігається унікальний виріб з бурштину, що належав прадавнім мисливцям на мамонтів, які проживали в Середньому Придніпров'ї наприкінці валдайської льодовикової епохи 13–18 тис. років тому (рис. 1). Бурштинова підвіска була знайдена археологом Д.Ю. Нужним у 1995 році в басейні р. Трубіж біля с. Семенівка Баришівського району, в 100 км на південний схід від м. Києва, при дослідженні комплексу верхньопалеолітичних пам'яток – крем'яних знарядь і кісток ссавців (рис. 2). Абсолютний вік залишків кісток ссавців зі стоянки Семенівка, де знайдено бурштинову прикрасу, визначено за радіокарбонним датуванням, він становить 14200 ± 180 BP.

За даними Д.Ю. Нужного [1], що ласкаво надав інформацію щодо стоянки Семенівка, ця територія у далекому минулому була місцем сезонного (у теплу пору року) проживання мисливців. Тут виявлено багато фауністичних залишків

і крем'яних виробів, дрібних дуже вивітрених шматочків бурштину, а також сліди розведення багать і легких наземних житлових конструкцій. На місці розкопок фіксується повний цикл обробки кременю, починаючи від первинного його розколювання до виготовлення знарядь праці та їх подальшої обробки. На тимчасових стоянках (таборах) біля Семенівки протягом теплої пори року проводилося не тільки первинне розбирання – переробка мисливської здобичі (мамонтів, диких коней, північного оленя, бурого ведмедя та інших тварин), але й значною мірою велись активні збори й сортування кісток, переважно мамонтів, на природних «цвинтарях» цих тварин або місцях полювання на них з метою використання кісток як будівельного матеріалу та палива. Невипадково в Семенівці виявлені відсортовані кістки певних частин кістяка (тазові, лопатки, кінцівки), які були ретельно складені в купу і зверху накриті бивнями мамонтів.

Всесвітньовідомі верхньопалеолітичні поселення мисливців зі стаціонарними житлами з кісток мамонтів знайдені в Середньому Придніпров'ї:

Рисунок 1. Підвіска з бурштину

Рисунок 2. Карта-схема розташування верхньопалеолітичного поселення Семенівка

с. Мезин (р. Десна), с. Добранічівка (р. Супой), с. Межиріч (р. Рось і її притока Росава), с. Гінці (р. Удай), м. Київ (Кирилівська вулиця) та ін. У більшості цих поселень виявлено оброблений та необроблений бурштин [2, 3, 4]. Ці унікальні пам'ятники верхнього палеоліту України пов'язані з лесовими породами пізнього неоплейстоцену (бузьким горизонтом). Геологічні спостереження показують, що бурштин є практично несумісним із континентальними породами лесової та червоноколірної карбонатної формації неогену та плейстоцену. Цим і пояснюється надзвичайно погана збереженість зразків бурштину і виробів з нього, що пролежали в лесових породах більше ніж 13–14 тисяч років. Найчастіше їх знаходять у господарському комплексі первісних людей у вигляді грудочок вивітрілого бурштину ясно-жовтого кольору, в центрі яких зустрічаються ще не зруйновані шматочки бурштину, що відзначаються високими показниками якості (яскравістю кольору, прозорістю та ін.). На території поселень виявлені окремі зразки бурштину з вивітреною поверхнею, що мають ледь помітні сліди обробки й іноді нагадують антропоморфні фігурки (рис. 3).

Бурштинова підвіска зі стоянки Семенівка є закінченою формою амулета або прикраси, найдавнішим виробом з обробленого бурштину в Європі. Унікальність виробу полягає також у специфічних умовах його зберігання протягом тисячоліть,

оскільки його виявили в кротовині лесового плато нижче рівня залягання культурного шару верхньопалеолітичної стоянки в Семенівці. Логічно припустити, що ця підвіска була загублена на території стоянки первісною людиною і якимось чином потрапила в нору тварини, що жила на цій території наприкінці валдайської льодовикової епохи. Згодом вона була похована ґрунтово-органічними й суглинними відкладами, що заповнили кротовину, та протягом тисячоліть очікувала на своє «нове народження».

Рисунок 3. Бурштин з верхньопалеолітичного поселення с. Межиріч

Безперечно, прадавній бурштиновий виріб потребує ретельного вивчення фахівцями. Необхідно вивчити морфологію, стилістику, техніку виконання підвіски та зіставити отримані дані з хронологічним періодом. Зазначимо лише її найбільш характерні особливості.

Кулоноподібна підвіска виконана з бурштину, який вкрито кірковою окислення блідо-жовтого кольору; забарвлення неоднорідне, зустрічаються ділянки оранжевого і коричневого кольору.

Розмір: 37,88x26,67x17,78 мм.

Вага: 6,5 г.

Форма підвіски близька до трикутної з заокругленими кутами. У верхній товщій частині підвіски з лицьового боку є овальна западина розміром 9,78x7,59 мм, у верхній частині якої знаходиться отвір діаметром 1,82 мм, отвір розташований симетрично відносно поверхонь виробу, краї отвору чіткі.

Подальші знахідки бурштинових виробів у верхньопалеолітичних поселеннях Середнього Придніпров'я розширяють наше уявлення про матеріальну та духовну культуру людей кам'яного віку – чудових будівельників і мисливців, перших збирачів і оброблювачів бурштину-сукциніту Балтійсько-Дніпровської бурштиноносної провінції.

Література

1. Нужний Д.Ю. Проблема сезонної адаптації фінально-палеолітичних мисливців на мамонтів Середнього Подніпров'я і нові епіграветські пам'ятки в басейні Трубіжу // *Археологія* №2. – 1997. – С. 3–23.

2. Мацуї В.М. Янтарь в древнейших поселениях человека на территории Украины // *Еволюція органічного світу як підґрунтя для вирішення проблем стратиграфії*. – К. – 2002. – С. 101–104.

3. Пидопличко И.Г. Позднепалеолитические жилища из костей мамонта на Украине. – Киев, 1969. – 163 с.

4. Шовкопляс И.Г. Мезинская стоянка. – Киев, 1965. – 327 с.